

סכסוכים ושיתופי פעולה במזה"ת.

מבוא

המזרח התיכון מתאפיין באי יציבות, במאבקים בין מדינות ובתוך מדינות. נדגיש כי מלחמות, גבולות מלחמה, ועימותים הינם חסם פיתוח. המלחמה צורכת כספים על חשבון הפיתוח, מלחמה ועימותים יוצרים אי יציבות ובכך דוחים תיירים ויזמים להשקעה, מלחמה ועימותים מונעים שיתופי פעולה העשויים למנף את הצלחת האזור. לעומת זאת, יציבות בטחונית, גבולות שלום, גבול מוסכם, מאפשרים שיתופי פעולה ומהווים זרז פיתוח.

מאבק בין מדינות במזה"ת

המפה המדינית של המזרח התיכון נכפתה על האזור בראשית המאה ה-20, עם סיום השלטון של המעצמות בריטניה צרפת באזור. החלוקה הכפויה, החיצונית, של המעצמות יצרה שסע באזור הערבי ותסכול על שלא הוקמה אימפריה ערבית. מאז הוקמו המדינות קיים מאבקים וסכסוכים בין המדינות.

דוגמאות לסכסוכים עיקריים בין מדינות:

אין צורך לזכור בע"פ את המאבקים והשנים, מספיק להכיר שני סכסוכים. סכסוך מים על נהר הפרת בין סוריה ועירק - שנות ה-70, סוריה בונה סכר על נהר הפרת ופוגעת במים לה זכאית עירק. צעד זה הביא לסגרת צינור נפט משותף וכמעט ההתפתח למלחמה.

סכסוכי מים בין מצרים, סודן ואתיופיה - המדינות כמעט נלחמו על זכות השימוש בנילוס. מלחמת עירק אירן - מלחמת עירק אירן שנמשכה כ-11 שנים. המלחמה העצימה את הקרע בין המוסלמים הסונים (עירק) לבין המוסלמים השיעים (אירן)

מלחמת המפרץ הראשונה - בשנות ה-90, עירק פולשת לכווית במטרה להשיג מוצא ימי טוב יותר ולהשתלט על הנפט (המוצא הימי הבעייתי של עירק הוא תוצאה של חלוקת האזור עי המעצמות, כהתערבות חיצונית). בתגובה ארהב התערבה ונלחמה בעירק.

מלחמת המפרץ השנייה - עירק שוב מאיימת לפלוש לכווית, ארהב פולשת לעירק ומפילה את סדאם חוסיין. בדרך זו מונעת שליטה עיקרית על הנפט

מלחמות ישראל והעולם הערבי - מאז קום המדינה לישראל מלחמות מתמשכות עם מדינות ערביות ועד היום העימות ממשיך כשלישראל אין גבולות קבע, אין גבולות שלום.

מאבק עולמי ואזורי כנגד האיום הגרעיני מצד עירק

מאבקים בתוך מדינות

אחד מחסמי הפיתוח של המזרח התיכון הוא מאבקים פנימיים ועימותים של אוכלוסיה בתוך אותה מדינה.

גורם מרכזי לעימותים בתוך המדינות הוא "פסיפס האוכלוסיה" המאפיין כל מדינה באזור. האזור מאופיין בפסיפס תרבויות, דתות, לשונות וקבוצות אתניות. כלומר, האזור מתאפיין באוכלוסיה מאד מגוונת מבחינה תרבותית, דתית, אתנית, לאומית ויוצר "פסיפס" של אוכלוסיה. "פסיפס" האוכלוסיה "במזה"ת מהווה חסם פיתוח לאזור. ריבוי הדתות, העמים והלאומים יוצר מתח רב בין מדינות ובתוך מדינה ועובדה זו גורמת לבעיות ביטחוניות, טרור, מלחמות, מהפכות.

הגורם ליצירת "פסיפס" האוכלוסיה במזה"ת:

הגורמים לריבוי הקבוצות במזה"ת הינו מיקומו של המזה"ת כגשר המחבר בין יבשות:

- **האזור כגשר בין יבשות** - לאורך ההיסטוריה היה לאזור המזה"ת תפקיד מרכזי כציר תחבורה ראשי. אזור המזה"ת הינו גשר בין יבשות. אזור המחבר את אפריקה בדרום ואירופה בצפון, כולל אזור הסהר הפורה בצפון מזרח. לאורך השנים עברו באזור דרכי תחבורה ראשיות כמו דרך הים ודרך המלך ולאורך ההיסטוריה שלטו באזור מעצמות שונות שרצו שליטה על האזור האסטרטגי של המזה"ת. כתוצאה מכך, לאורך כל ההיסטוריה התיישבו בא"י עמים שונים, תרבויות שונות, סוחרים רבים עברו באזור וכתוצאה מכך התפתחה באזור אוכלוסיה מאד מגוונת היוצרת את "פסיפס" האוכלוסיה של האזור.
- **חלוקה כפויה של האזור למדינות על ידי המעצמות**. חלוקה זו לא התייחסה כלל להיבט האוכלוסיה ועל כן יצרה מציאות כמעט לא אפשרית ליציבות באזור.

השלכות פסיפס האוכלוסיה במזה"ת:

פסיפס האוכלוסיה הינו בעיה גיאוגרפית שפוגעת בהתפתחות המרחב, השונות בין קבוצות האוכלוסיה גוררת מלחמות וקונפליקטים בין מדינות ובתוך המדינות. מאבקים אלו דורשים כסף רב ולכן התפתחות המרחב נפגעת ונגרמים נזקים כלכליים חברתיים ומוסריים.

דוגמאות למאבקים פנימיים בתוך מדינות במזה"ת:

ישראל - מאבק בין אוכלוסיה היהודית ציונית לבין האוכלוסיה הפלשתינית. במאבק זה קיימים שני עמים, שתי קבוצות לאומיות המעוניינות במדינה עצמאית על טריטוריה אחת.

סוריה - בסוריה השלטון הנוכחי של אסד הוא עילאווי. העלאוויים מהווים מיעוט בתוך סוריה והרב הסוני והשעי מורד כנגד השלטון.

טורקיה - בעיה מול הכורדים. הכורדים הם עם ללא מדינה. הם שואפים לעצמאות ופועלים בדרכי טרור כנגד טורקיה. הקורדים מקבלים סיוע מאירן וגופי טרור בעלי אינטרסים בהחלשת טורקיה והתחזקות מגמות מוסלמיות.

מתח במדינות המפרץ הפרסי - במדינות המפרץ הפרסי מהגרים רבים ממדינות עניות במזרח. ריבוי העובדים הזרים מהווה בעיה ביטחונית במפרץ הפרסי וחשש מפני השתלטות וטרור. נציין כי לפני שנים היה ניסיון הפיכה בערב הסעודית. חשוב להבין כי אוכלוסיית מדינות המפרץ הקטנות מהווה מיעוט אל מול האוכלוסייה המהגרת בארצם.

שיתופי פעולה במזרח התיכון

שיתופי פעולה בין מדינות במזרח התיכון הינם זרז פיתוח. שיתוף הפעולה משדר יציבות, מושך תיירים ויזמים. שיתוף פעולה מאפשר לפתח פרויקטים משותפים ששתי המדינות יהנו מהם ורמת הפיתוח תעלה.

דוגמאות לשיתופי פעולה בין מדינות במזה"ת:

1. **הסכם שלום ישראל ומצרים** - מאז הסכם השלום יש שיתוף פעולה כלכלי ובטחוני בין ישראל ומצרים. דוגמאות: מעבר גבול פתוח המאפשר תיירות וסחר בין המדינות. ישראל הקימה במצרים תעשיות קלות בעיקר טקסטיל הנהנות מכח עבודה ועלויות זולות.

2. **הסכם שלום ישראל ירדן** - מאז הסכם השלום עם ירדן יש שיתופי פעולה בין המדינות: לדוגמא:

- **תרומה לתיירות**. הבטחון היחסי ומעברי הגבול הפתוחים תורמים לתיירות של שתי המדינות.
- **פיתוח תעשיות ישראליות בירדן**. בעיקר תעשיות קלות כתעשיות טקסטיל הנהנות מכח עבודה ועלויות אחזקת מפעל זולות יחסית לישראל.
- **שיתוף פעולה בנושא מים** - הסכם השלום עם ירדן כולל התייחסות למקורות מים משותפים שהם נהר הירמוך ונהר הירדן שהיו מקור לסכסוך. על פי ההסכם, ירדן תבנה סכרים על הירמוך ומקורות הירדן ותעביר את המים לתעלת העור ובכך תגדיל את פוטנציאל המים שלה. ישראל תעביר לירדן מים עד שירדן תסיים את פרויקט הבניה. ישראל תסייע לירדן בפתרון בעיית החסור במים על ידי שיתוף מידע וטכנולוגיה כהתפלת מים, טיהור מים, שיטות חקלאיות חסכוניות במים וכדומה. בתמורה, ירדן תאפשר לישראל לשאוב מי תהום באזור הערבה ומים אלה משמשים את החקלאים בערבה.

- **שיתוף פעולה בנושא איכות סביבה** בעיקר באזור מפרץ אילת ושימור השוניות והאלמוגים.
 - **שיתוף פעולה בתחום התחבורה** - ירדן נעזרת בנמל חיפה ובכך נחסכות עלויות הובלה יקרות בהובלה אל ומנמל עקבה.
 - **פרוייקט תעלת הימים** - קיימת תוכנית להקמת תעלת מים משותפת מים סוף(אילת) לים המלח.
- מטרת התעלה: למנוע את היבשות ים המלח, לתת פתרון לבעיית הכולענים, לפתח תיירות באזור, לפתח תחנות הידרואלקטריות באזור.
- כרגע הפרוייקט עוד בגדר רעיון בלבד.
3. **סעודיה העבירה לירדן רצועת חוף** - ירדן סובלת מרצועת חוף קטנה שמקשה עליה לפתח את עקבה עיר הנמל שלה. לפיכך הוסכם כי ערב הסעודית תיתן לירדן שטח בקו החוף ובתמורה ירדן י לערב הסעודית שטח בדרומה בו יש מי תהום.
- 4.
5. **שיתוף פעולה אזורי בנושאי סביבה** - אזור המזרח התיכון סובל מבעיות סביבתיות כזיהום אויר, זיהום מים, המלחה, מדבור. תהליכים אלה הולכים ומחריפים כתוצאה מ: גידול אוכלוסייה, עליה ברמת החיים, תהליכי תיעוש ועיור. יחד עם זאת, המודעות הסביבתית נמוכה.
- להלן מספרי שיתופי פעולה בנושאים סביבתיים:
- **שיתוף פעולה סביב הים התיכון** - בשל מצבו הקשה של הים התיכון, ב-1975, התכנסה **ועידת ברצלונה** שדנה בשיתוף פעולה אזורי לצמצום זיהום הים התיכון. בוועידה הוחלט לפעול לשיתוף פעולה אזורי, להקים שמורות טבע בים, והמדינות המשתתפות חתמו על אמנת ברצלונה לשמירת מי הים התיכון. באמנה נקבע כי המדינות יעשו מאמץ למנוע את זיהום הים. כמו כן, הוכנה "רשימה שחורה" - רשימה של חומרים שיש להימנע לחלוטין מלשפוך לים כמו: כספית, נפט, די.די.טי. ועל מנת לא להקשות ולהקצין, נקבעה גם "רשימה אפורה" של מזהמים שאותם ניתן לשפוך לים אך במידה, באופן מבוקר כמו: אבץ, נחושת, חייקים גורמי מחלות.
- כיום, שנים לאחר החתימה על האמנה מצבו של הים התיכון לא רק שאינו טוב יותר, מצבו חמור יותר! בפועל מרבית מדינות האזור הן מדינות מתפתחות עם רמת מודעות סביבתית נמוכה ומקורות זיהום הולכים וגוברים. בנוסף, האזור מתאפיין במתיחות והעדר יכולת לשיתוף פעולה אזורי.
- **הסכם אזורי בין ישראל לירדן והפלשתינים** - ב2007 נחתם הסכם בין ישראל לירדן והפלשתינאים המכירים בצורך הדחוף לשיתוף פעולה בנושא מים וסביבה.

ראשי הרשויות הסכימו לקים גוף משותף שיהקור ויפתח פתרונות ברי קיימא
לבעיות הסביבתיות המשותפות. נכון להיום אין תוצאות ממשיות[⊕]